

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตการรับบุตรบุญธรรมยังไม่มีกฎหมายที่แน่ชัดเหมือนดังที่ปรากฏตามบทบัญญัติกฎหมายปัจจุบัน เมื่อเริ่มแรกการรับบุตรบุญธรรมจะกระทำกันในช่วงเครือญาติทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับบุตรบุญธรรมกับบุตรบุญธรรมแน่นแฟ้นต่อกัน สาเหตุที่มีการรับบุตรบุญธรรมระหว่างเครือญาติกันนั้นเกิดขึ้นจากเหตุผลหลายประการ เช่น การไม่มีบุตรไว้สืบสกุล หรือมีความพะวงถึงชีวิตความเป็นอยู่ของตนในวัยชรา หากไม่มีผู้ดูแลก็อาจจะทำให้เกิดความทุกข์ใจเป็นอย่างมาก หรือยามที่ตนเจ็บไข้ได้ป่วยจะไม่มีผู้ดูแลปรนนิบัติอย่างใกล้ชิด อีกทั้งยังเป็นการจัดหาบ้านและครอบครัวใหม่ให้กับผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมอีกด้วย¹ เป็นที่ยอมรับว่าในอดีตส่วนใหญ่การรับบุตรบุญธรรมเป็นการยกให้โดยบิดามารดาของตัวเด็กเอง หรือในกรณีที่บิดามารดาของเด็กเสียชีวิตญาติพี่น้องก็จะรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ในกรณีเช่นนี้ย่อมไม่มีปัญหาในเรื่องการเลี้ยงดูหรือในเรื่องบุตรบุญธรรมถูกรอนสิทธิ เนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างมีความสัมพันธ์สนิทสนมทางสายโลหิตอยู่แล้ว สิทธิที่บุตรบุญธรรมพึงมีก็จะเคลื่อนกลิ้งไปตามสายสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ในทางกลับกันหากเด็กที่เป็นบุตรบุญธรรมเป็นบุคคลภายนอกซึ่งไม่มีความสัมพันธ์ในทางสายโลหิตกับผู้รับบุตรบุญธรรมแต่อย่างใด สิทธิอันพึงมีพึงได้ที่เป็นประโยชน์ต่อบุตรบุญธรรม ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็จะถูกผู้รับบุตรบุญธรรมปิดบังจนไม่อาจจะรับรู้ได้ ดังนั้นเมื่อมีการรับบุตรบุญธรรมบรรดาสติในทางกฎหมายจึงเป็นเรื่องสำคัญที่บุตรบุญธรรมกับผู้รับบุตรบุญธรรมต้องให้ความสำคัญและพึงยึดถือปฏิบัติต่อกัน ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลทั้งสองฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตลอดไป

ครั้นกาลเวลาผ่านไปเหตุผลในการรับบุตรบุญธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเริ่มมีการรับบุคคลภายนอกวงศ์ตระกูลกันมากขึ้น ทั้งนี้อาจเกิดมาจากเหตุผลทางด้านความรัก ความเมตตาที่มีต่อผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม หรือมีความต้องการที่จะมีบุตรไว้สืบทอดวงศ์ตระกูล การรับ

---

¹ สุดชีวัน ดีเหลือ. (2548). *การรับมรดกบุตรบุญธรรมโดยผู้รับบุตรบุญธรรม*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเอกชน, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 1.

บุตรบุญธรรมจึงได้แพร่หลายจากบุคคลในครอบครัวหนึ่ง มาเป็นบุตรบุญธรรมของอีกครอบครัวหนึ่ง การรับบุตรบุญธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อความผาสุกและเพื่อประโยชน์ที่ดีที่สุดของผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมเป็นสำคัญ² ฉะนั้นบทบัญญัติกฎหมายใดที่เกี่ยวข้องกับบุตรบุญธรรม หากมีการแก้ไข ต้องคำนึงถึงสิทธิประโยชน์ของบุตรบุญธรรมเป็นสำคัญ กล่าวกันว่าการรับบุตรบุญธรรมเป็นการจัดบ้านและครอบครัวใหม่ให้กับบุตรบุญธรรม เป็นการตัดความสัมพันธ์ทางกฎหมายบางประการที่บุตรมีต่อบิดามารดาโดยกำเนิด ถือเป็น การตัดอำนาจปกครองบุตร กล่าวคือ อำนาจปกครองบุตรสิ้นสุดลงทันทีเมื่อมีการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม อำนาจปกครองจะโอนไปยังผู้รับบุตรบุญธรรม³ เป็นการก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างผู้รับบุตรบุญธรรมกับบุตรบุญธรรมขึ้นมาแทนที่บิดามารดาเดิม อย่างไรก็ตาม บุตรบุญธรรมก็มีสิทธิใช้ชื่อสกุลเดิมของตน หากบิดามารดาเดิมถึงแก่ความตายบุตรบุญธรรมก็มีสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรม และมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาเดิม⁴ ความผูกพันก็ยังมีต่อกัน หากบุคคลภายนอกมากระทำละเมิดจนเป็นเหตุให้บุตรถึงแก่ความตาย บิดาก็มีอำนาจฟ้องบุคคลที่กระทำละเมิดได้⁵

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1627 ซึ่งบัญญัติว่า “...บุตรบุญธรรมนั้นให้ถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย ตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายนี้” ประกอบกับมาตรา 1598/28 วรรค 1 บัญญัติว่า “บุตรบุญธรรมย่อมมีฐานะอย่างเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิและหน้าที่ในครอบครัวที่ได้กำเนิดมา ในกรณีเช่นนี้ให้บิดามารดาโดยกำเนิดหมดอำนาจปกครองนับแต่เวลาที่เด็กเป็นบุตรบุญธรรมแล้ว” การที่กฎหมายบัญญัติให้บุตรบุญธรรมเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายนี้ และให้บุตรบุญธรรมมีฐานะอย่างเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น เป็นบทบัญญัติที่กฎหมายให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของบุตรบุญธรรม โดยยกฐานะเทียบเท่ากับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรม แต่ความเป็นจริงกฎหมายไม่ได้บัญญัติให้สิทธิหรือประโยชน์ต่อผู้ที่เป็นบุตรบุญธรรม กล่าวคือ สิทธิที่บุตรบุญธรรมได้รับความคุ้มครอง

² สมชาย กษิติประดิษฐ์. (2534). *สิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 34.

³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. มาตรา 1598/28 บัญญัติว่า “บุตรบุญธรรมย่อมมีฐานะอย่างเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิและหน้าที่ในครอบครัวที่ได้กำเนิดมา ในกรณีเช่นนี้ ให้บิดามารดาโดยกำเนิดหมดอำนาจปกครองนับแต่เวลาที่เด็กเป็นบุตรบุญธรรมแล้ว

ให้นำบทบัญญัติในลักษณะ 2 หมวด 2 แห่งบรรพนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม”.

⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. มาตรา 1563 บัญญัติว่า “บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา”.

⁵ ศาลฎีกา. (2556). *คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 689/2512*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.dcka2007.supreme court.or.th.> [2556, 2 พฤศจิกายน].

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นมีเพียงเฉพาะเรื่องเท่านั้น ส่วนสิทธิตามกฎหมายอื่นของ บุตรบุญธรรมกลับถูกจำกัด และไม่ได้ได้รับความคุ้มครองเมื่อเทียบกับบุตรชอบด้วยกฎหมาย อาทิ เงินสงเคราะห์บุตร ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ค่ารักษาพยาบาลตามพระราชกฤษฎีกา เงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2553 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้บุคคลในครอบครัว ของผู้มีสิทธิเบิกเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลต้องเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย บุตรบุญธรรม ก็ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายตามหลักกฎหมายข้างต้นจึงสมควรได้รับสิทธิเบิกเงินสวัสดิการ แต่กลับได้รับการตีความว่าบุตรบุญธรรมไม่ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของบุคคลในครอบครัว จึงไม่อาจจะได้สิทธิเบิกเงินสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล การตีความดังกล่าวเป็นการตีความที่ไม่สอดคล้องกับข้อความกฎหมายและไม่เป็นธรรมกับบุตรบุญธรรม และหากมีการตีความเช่นนี้เหตุใด ผู้ร่างกฎหมายจึงไม่บัญญัติค่านิยามให้ชัดเจนว่า “บุตร” หมายถึง บุตรชอบด้วยกฎหมายที่สืบสายโลหิต โดยตรงจากบิดามารดาเป็นผู้มีสิทธิได้รับเงินสวัสดิการรักษาพยาบาล เป็นต้น ตามที่กล่าวมานี้ บุตรบุญธรรมกลับไม่ได้ได้รับความคุ้มครองแต่ประการใด บุตรบุญธรรมควรได้รับสิทธิดังเช่น บุตรชอบด้วยกฎหมายทุกประการ

ตามที่ได้กล่าวมาสิทธิของบุตรบุญธรรมบางเรื่องบัญญัติในกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ซึ่งบัญญัติไว้ไม่ชัดเจน จึงต้องให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตีความเพื่อให้มีผลบังคับใช้ และ บางครั้งการวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกาก็ขัดต่อความรู้สึกรู้สึกของสังคม เมื่อเกิดความ เคลือบแคลงใจในข้อวินิจฉัย ผู้เขียนจึงนำปัญหาดังกล่าวมาศึกษา และหากพิจารณาจะพบว่าปัญหา ที่เกี่ยวกับสิทธิของบุตรบุญธรรมมีความจำเป็นและถือเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องทำการศึกษา อีกทั้ง เป็นการอุดช่องว่างของกฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิของบุตรบุญธรรม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการ ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสิทธิของบุตรบุญธรรมในประเด็นปัญหาต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น มีความสัมพันธ์ ต่อผู้รับบุตรบุญธรรม บุตรบุญธรรม บิดามารดาโดยกำเนิดของบุตรบุญธรรม รวมทั้งบุคคลอื่น ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการศึกษาสิทธิของบุตรบุญธรรมในต่างประเทศ จะเห็นว่าบุตรบุญธรรมใน ต่างประเทศมีสิทธิหลายประการซึ่งบุตรบุญธรรมตามกฎหมายไทยไม่มีสิทธิเช่นนั้น จึงเป็นมูลเหตุ จูงใจในการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงข้อมูลทางกฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิของบุตรบุญธรรม เพื่อที่จะทำให้บุตรบุญธรรมมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม

การที่กฎหมายพิจารณาให้บุตรบุญธรรมได้สิทธิหรือเสียสิทธิดังกล่าวข้างต้น ถือได้ว่าเป็น การเลือกปฏิบัติต่อบุตรบุญธรรมเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนที่กำหนดให้การรับ บุตรบุญธรรม ต้องดูประโยชน์ที่ดีที่สุดของเด็กเป็นปัจจัยสำคัญ⁶ อีกทั้งเป็นการขัดต่ออนุสัญญา ว่าด้วยสิทธิเด็กซึ่งประเทศไทยได้ร่วมลงนามในภาคยานุวัติ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 และ

⁶ สมชาย กษิติประดิษฐ์. อ้างแล้ว. หน้า 106.

อนุสัญญานี้มีผลบังคับใช้ในวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2535 โดยมีจุดมุ่งหมายตามหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติที่ว่าด้วยศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ที่เท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ เด็กมีสิทธิพิเศษที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลือในสิ่งแวดล้อมของครอบครัว บนรากฐานของประเพณีและค่านิยมทางวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ จากข้อกำหนดตามอนุสัญญาทำให้ประเทศไทยได้มีการตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (Nation Youth Bureau) เพื่อช่วยเหลือเด็กให้ตรงตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

กล่าวโดยสรุป การคุ้มครองสิทธิต่างๆ ของบุตรบุญธรรมนั้น โดยหลักบุตรบุญธรรมจะได้รับการคุ้มครองสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นสำคัญ ในส่วนของกฎหมายอื่น อาทิ พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พระราชบัญญัติประกันสังคม พระราชกฤษฎีกาเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล รวมถึงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ซึ่งบัญญัติไว้อย่างไม่ชัดเจนต้องนำมาตีความบังคับใช้ บุตรบุญธรรมไม่อาจได้รับประโยชน์เทียบเท่ากับบุตรชอบด้วยกฎหมายทั้งๆ ที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/28 และมาตรา 1627 บัญญัติให้บุตรบุญธรรมมีสิทธิฐานะอย่างเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายทุกประการ แต่ในความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ผู้เขียนเห็นควรให้มีการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายไทย ประกอบกับเพื่อไม่ให้ขัดต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งประเทศไทยร่วมลงนามในภาคยานุวัติ อันจะทำให้บุตรบุญธรรมได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริงต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องสิทธิของบุตรบุญธรรมตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายไทย
2. เพื่อพิจารณาและเปรียบเทียบสิทธิของบุตรบุญธรรมตามกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ ส่วนใดที่เป็นคุณและใช้กับสภาพสังคมไทยได้ จะได้นำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมต่อไป
3. เพื่อศึกษาประวัติ แนวความคิด วิวัฒนาการของการรับบุตรบุญธรรมและกฎหมายในเรื่องการรับบุตรบุญธรรม ทั้งของต่างประเทศและประเทศไทย

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

แนวความคิดและการตีความเกี่ยวกับสิทธิของบุตรบุญธรรมในปัจจุบันยังมีข้อบกพร่องและไม่เอื้ออำนวยต่อบุคคลที่อยู่ในสถานะบุตรบุญธรรม หรือแม้แต่กระทั่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/28 วรรค 2 และมาตรา 1627 ที่บัญญัติให้บุตรบุญธรรมมีฐานะ

เหมือนกับบุตรชอบด้วยกฎหมาย แต่บุตรบุญธรรมกลับไม่ได้รับสิทธิใดๆ ตามกฎหมายอื่น การศึกษาสิทธิของบุตรบุญธรรมในต่างประเทศ จึงเป็นคำตอบที่ชัดเจนว่าบุตรบุญธรรมมีสิทธิที่จะได้รับการส่งเสริม และให้มีฐานะความเป็นอยู่ในสังคมที่ดีกว่าเดิม อันเป็นเหตุให้เกิดการเอื้อประโยชน์แก่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับบุตรบุญธรรมกับบุตรบุญธรรมอย่างมากที่สุด และสิทธิที่ต้องปฏิบัติระหว่างกันเพื่อความเข้าใจและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนจะทำการศึกษาสิทธิต่างๆ ของบุตรบุญธรรม ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยรวมทั้งที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่น และพิจารณาเปรียบเทียบกับสิทธิของบุตรบุญธรรมตามกฎหมายต่างประเทศ โดยศึกษาวิจัยเอกสารที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกา อีกทั้งพยายามคิดค้นประเด็นปัญหาต่างๆ โดยรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายครอบครัวต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

เป็นการศึกษาและวิจัยค้นคว้าแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากหนังสือและบทความ ทั้งจากต่างประเทศและของประเทศไทย ความเห็นของนักนิติศาสตร์ คำพิพากษาศาลฎีกา โดยนำข้อมูลเหล่านี้ไปทำการศึกษาในเรื่องหลักเกณฑ์และแนวคิด เพื่อนำมาวิเคราะห์จนได้มาซึ่งสรุปและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงความหมาย ประเภทของบุตรบุญธรรม ประวัติความเป็นมา และวิวัฒนาการเกี่ยวกับสิทธิของบุตรบุญธรรม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และสิทธิของบุตรบุญธรรมที่แทรกอยู่ในกฎหมายอื่นๆ ทำให้ทราบถึงสิทธิของบุตรบุญธรรมตามกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขสิทธิของบุตรบุญธรรม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบัน